

Informatie over het opstellen van een implementatieplan

In deze bijlage vindt u:

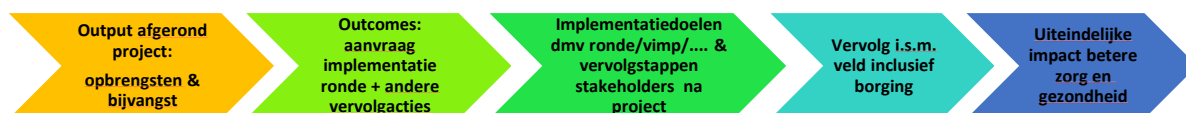
- **bronnen** voor alle aanvragers die nuttig zijn om te bekijken
- **toelichting**: waarom te werken met frameworks voor implementatie in deze subsidieronde?
- **hulpwijzers** per implementatiethema
- **wetenschappelijke artikelen** per implementatiethema

Bronnen voor alle aanvragers

- Bepaal **relevante subdoelen** met bijhorende [implementatiestrategie\(-en\)](#) en [kennisproducten/deliverables](#)
- Maak zelf een [Implementatieplan](#)
- ZonMw implementatie-kennis portal: [ondersteuning bij implementatie](#)

Waarom werken met frameworks?

Implementeren kan gezien worden als een vorm van leren als organisatie of domein. Dat gaat niet altijd in één keer goed en is een proces. Daarbij is het van belang dat kennis die al bekend is wordt benut, en dat tijdens het project opgeleverde kennis zichtbaar wordt. Dat kan met het gebruik van implementatiemodellen en -frameworks. Afhankelijk van waar de focus ligt van het implementatieproject, hebben we in deze bijlage verschillende modellen voor u verzameld. In uw subsidieaanvraag kunt u informatie uit het implementatiemodel of framework gebruiken. Onderstaand een vindt u een impactpad.

Impactpad: de weg van opbrengsten uit projecten naar uiteindelijke impact op passende zorg

Tip 1: We gaan er vanuit dat de stip op de horizon duidelijk is bij de start van uw project (het impactdoel). Mocht dat nog niet zo zijn: werk dan eerst samen met de samenwerkingspartners de gedeelde impactvisie uit, door bijvoorbeeld deze workshop samen uit te voeren: <https://www.nwo.nl/aan-de-slag-met-kennisbenutting>. Als uw impactdoel duidelijk is, maakt dit het ook makkelijk om het implementatiedoel (het doel in uw project waarmee de bijdrage aan het bereiken van het impactdoel duidelijk wordt) duidelijk te formuleren in uw aanvraag. Dit kan door samenwerkingen, variërend van co-creatie tot cofinanciering.

Tip 2: Analyseer het systeem waarin u verandering wil bereiken goed: maak een desktopanalyse van knelpunten en faciliterende factoren; toets of uw aannames over wat er nodig is om te veranderen in het systeem kloppen. Dit is een belangrijke stap in het bepalen van de implementatiedoelen. Gebruik hiervoor bestaande bronnen en raadpleeg veld- en vak-experts die mee kunnen denken over de ontwikkelingen, trends en hoe het systeem werkt. Vanzelfsprekend zijn dit soort 'realitychecks' gedurende de looptijd van het implementatieproject een aanrader.

Hulpwijzers per implementatiethema

Onderstaande referenties en links kunt u gebruiken als het aansluit bij uw project.

Praktijkinnovatie en borging

- **Model voor implementatie binnen de organisatie:** Movisie hulpwijzer sociale interventies implementeren binnen organisatie: <https://www.movisie.nl/publicatie/toolkit-implementatie>
- **Implementatie onderzoek in de GGZ:** <https://www.trimbos.nl/aanbod/diensten/centrum-voor-implementatie/>
- **Determinantenmodel met vijf factoren:** Consolidated Framework for Implementation Research- guide <https://cfirguide.org/>

- **Procesmodel voor verbeteren met P-D-S-A cycli:** <https://nirn.fpg.unc.edu/module-1/improvement-cycles>
- **Voor het matchen van belemmerende factoren aan een implementatiestrategie** [CFIR-ERIC matching tool](#)
- **Implementatie strategieën:** <https://implementation.effectiveservices.org/strategies>
- **Implementatiechecklist van RIVM-project SEAMless** (Safe, Effective, Affordable Medical innovation from Science to Society) <https://www.rivm.nl/publicaties/zorginnovaties-checklist-voor-succesvolle-implementatie>
- **Uitkomsten voor implementatie in kaart brengen:** Evidence-Based Practice Implementation: EPIS Framework <https://episframework.com/measures>
- **Leren van klassieke fouten:** <https://www.briljantemislukkingen.nl/>

Opschaling

- **Samenwerking tussen organisaties:** community based participatory research model [CBPR](#)
- **Grootschalige initiatieven:** Expandnet global network for the science and practice of scale-up: <https://expandnet.net/>
- **Grootschalige initiatieven innovatie in sociaal domein:** National Implementation Research Network <https://nirn.fpg.unc.edu/>
- **Grootschalige initiatieven innovatie in sociaal domein:** State Implementation and scaling-up of Evidence-based Practices(SISEP): <https://sisep.fpg.unc.edu/>

Kennisvertalen in beleid, richtlijn & protocollen

- **Richtlijnen:** Hilbink, M; Ouwens, M. & Kool, T. 2013. De Haringtools. Dertien instrumenten voor ondersteuning bij het opstellen, herzien, implementeren en evalueren van richtlijnen. IQ healthcare & ZonMw. <https://www.iqhealthcare.nl/media/56707/eindrapport.pdf>
- **Richtlijnen implementeren:** https://www.verenso.nl/asset/public/Richtlijnen_kwaliteit/Implementatie/190712-Handleiding-Implementatie.pdf
- **Kennis vertalen naar de praktijk:** 3 factorenmodel voor aanpak en om barrières te ontdekken: Evidence (E); Context (C); Facilitation (F). [PARIHS framework](#).
- **Verspreiding en wetenschapsdisseminatie:** KNAW website over kennisbenutting en wetenschapscommunicatie en impact aantonen: <https://verrijkinggewaardeerd.nl/>
- **Kennistransfer hulpwijzer:** https://msktc.org/Knowledge_Translation
- **Samenwerken in de Cirkel van Gepast Gebruik:** ZE&GG website met Cirkel van Gepast Gebruik: <https://www.zorgevaluatiegepastgebruik.nl/cirkel-van-gepast-gebruik>, in het bijzonder [implementeren-en-monitoren](#) en [tools uit de praktijk](#).

Participatie

- **Hulpwijzer ZonMw.** Participatiehandreiking en -ladder: <https://www.zonmw.nl/nl/participatie-en-citizen-science>
- **Hulpwijzer Participatiekompas:** <https://participatiekompas.nl/>
- **Kennisverspreiding, wetenschapsdisseminatie en betrekken van maatschappij:** <https://med.umn.edu/healthdisparities/community-engagement/dissemination-toolkit>
- **Uitkomstmaten en betrekken van patienten:** Patient-Centered Outcomes Research Institute PCORI: <https://www.pcori.org/>
- **Hulpwijzer European Patients' Academy on Therapeutic Innovation (EUPATI)** <https://toolbox.eupati.eu/>
- **Patiëntenverenigingen** zijn te vinden via: <https://www.patiëntenfederatie.nl/>

Kennisvertalen in Onderwijs en Professionalisering

- **Verspreiding in zorgonderwijs:** <https://www.zonmw.nl/nl/opleiden-en-professionaliseren>
- **Platform onderwijs en gezondheidszorg:** <https://onderwijsengezondheidszorg.nl/>

Gedragsverandering en interventie-ontwerp

- **Gebruikersgerichte interventies:** <https://interventionmapping.com/>

- **Diversiteit tool voor gebruikeranalyse:** Atkins, L., Francis, J., Islam, R. et al. A guide to using the Theoretical Domains Framework of behaviour change to investigate implementation problems. *Implementation Sci* 12, 77 (2017).
<https://doi.org/10.1186/s13012-017-0605-9>
- **Analyse van contextfactoren en interventie-ontwerp:** Michie S, Atkins L, West R. (2014) *The Behaviour Change Wheel: A Guide to Designing Interventions*. London: Silverback Publishing. www.behaviourchangewheel.com

E-health

- **ZonMw speerpunt e-health:** <https://www.zonmw.nl/nl/e-health>
- **Hulpwijzer ZonMw Zorg voor Innoveren:** <https://www.zorgvoorinnoveren.nl/>
- **Hulpwijzer e-health implementatie in langdurige en gehandicapten zorg.** VWS. 2020. Zorg van Nu. <https://www.zorgvannu.nl/>

Implementatie in translationeel onderzoek

- **Checklist voor clinical development:** CIMI. Network for Healthtech Innovation. 2022. <https://www.cimit.org/> en zie ook: https://eithealth.eu/wp-content/uploads/2023/05/EIT-Health_BiomarkersDiag_Milestones-Framework_VF.pdf
- **Checklist voor biotech development:** https://eithealth.eu/wp-content/uploads/2023/05/EIT-Health_PureBiotech_Milestones-Framework_VF.pdf
- **Checklists voor medtech ontwikkeling:** https://eithealth.eu/wp-content/uploads/2023/05/EIT-Health_Medtech_Milestones-Framework_VF.pdf
- **Checklist for digital health innovation development:** https://eithealth.eu/wp-content/uploads/2023/05/EIT-Health_DigitalHealth_Milestones-Framework_VF.pdf
- **Soorten kennissyntheses:** <https://guides.temple.edu/c.php?g=78618&p=3879604>
- **Hulpwijzer verspreiding en implementatie voor klinisch onderzoek:** <https://icts.wustl.edu/items/dissemination-and-implementation-research-core-dirc/>
- **EU hulpwijzer voor Responsible Research & Innovation:** <https://rri-tools.eu/>
- **Societal readiness levels:** <https://www.doa.go.th/plprotect/wp-content/uploads/2020/08/4.9-Societal-Readiness-Levels-SRL-and-Technology-Readiness-Levels-TRL.pdf>
- **Ethische, Juridische, Sociale Implicaties in kaart brengen:** <https://elsi.health-ri.nl/>
- **Maatschappelijk Verantwoord Licentieren hulpwijzer:** https://www.nfu.nl/sites/default/files/2020-10/MVL_Toolkit_2020_NFU_VSNU.pdf
- **Laagdrempelig advies van het CBG met oog op registratie:** <https://www.cbg-meb.nl/onderwerpen/hv-wetenschappelijk-en-regulatorisch-advies>
- **Proefdiervrije innovatie& richtlijnen voor nieuwe ATMPs ontwikkeling:** <https://norecopa.no/databases-guidelines/3r-guide-database> & guideline <https://norecopa.no/PREPARE>

Wetenschappelijke artikelen

Onderstaande referenties en links kunt u gebruiken als het aansluit bij uw project.

Praktijkinnovatie en borging

- **Context factoren:** Stone, A. B., Yuan, C. T., Rosen, M. A., Grant, M. C., Benishek, L. E., Hanahan, E., ... & Wick, E. C. (2018). Barriers to and facilitators of implementing enhanced recovery pathways using an implementation framework: a systematic review. *JAMA surgery*, 153(3), 270-279.
- **Context factoren:** Kelley, L. T., Fujioka, J., Liang, K., Cooper, M., Jamieson, T., & Desveaux, L. (2020). Barriers to Creating Scalable Business Models for Digital Health Innovation in Public Systems: Qualitative Case Study. *JMIR public health and surveillance*, 6(4), e20579.
- **Borging:** Rapley, T., Girling, M., Mair, F. S., Murray, E., Treweek, S., McColl, E., ... & Finch, T. L. (2018). Improving the normalization of complex interventions: part 1-development of the

NoMAD instrument for assessing implementation work based on normalization process theory (NPT). BMC Medical Research Methodology, 18(1), 1-17.

<https://doi.org/10.1186/s12874-018-0590-y>

- **Borging:** Finch, T.L., Girling, M., May, C.R. et al. Improving the normalization of complex interventions: part 2 - validation of the NoMAD instrument for assessing implementation work based on normalization process theory (NPT). BMC Med Res Methodol 18, 135 (2018). <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0591-x>
- **Meten van (dynamische) borging:** Slaghuis, S.S., Strating, M.M., Bal, R.A. et al. A framework and a measurement instrument for sustainability of work practices in long-term care. BMC Health Serv Res 11, 314 (2011). <https://doi.org/10.1186/1472-6963-11-314>
- **Dynamische borging en verspreiding:** Slaghuis, S.S. (2016, January 22). Riding The Waves Of Quality Improvement. Erasmus University Rotterdam. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/79723> (recommended: summary and chapter 1; also the questionnaire may be handy)

Scale-up

- **Technologieën:** Greenhalgh T, Wherton J, Papoutsis C, Lynch J, Hughes G, A'Court C, Hinder S, Fahy N, Procter R, Shaw S. Beyond Adoption: A New Framework for Theorizing and Evaluating Nonadoption, Abandonment, and Challenges to the Scale-Up, Spread, and Sustainability of Health and Care Technologies. J Med Internet Res 2017;19(11):e367. <https://doi.org/10.2196/jmir.8775>
- **Interventies:** Nguyen, D.T.K., McLaren, L., Oelke, N.D. et al. Developing a framework to inform scale-up success for population health interventions: a critical interpretive synthesis of the literature. glob health res policy 5, 18 (2020). <https://doi.org/10.1186/s41256-020-00141-8>
- **Hybride zorg:** James HM, Papoutsis C, Wherton J, Greenhalgh T, Shaw SE. Spread, Scale-up, and Sustainability of Video Consulting in Health Care: Systematic Review and Synthesis Guided by the NASSS Framework. J Med Internet Res 2021;23(1):e23775. <https://doi.org/10.2196/23775>
- **Scale-up & zorgsysteem:** Means, A. R., Kemp, C. G., Gwayi-Chore, M. C., Gimbel, S., Soi, C., Sherr, K., ... & Weiner, B. J. (2020). Evaluating and optimizing the consolidated framework for implementation research (CFIR) for use in low-and middle-income countries: a systematic review. Implementation Science, 15(1), 1-19.

Kennisvertalen en kennissynthese in beleid, richtlijn & protocollen

- **Kennis in richtlijn:** Christopher Liciskai, Todd Sands, Michael Ong, Lisa Paolatto, Ivan Nicoletti, Using a knowledge translation framework to implement asthma clinical practice guidelines in primary care, International Journal for Quality in Health Care, Volume 24, Issue 5, October 2012, Pages 538–546, <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzs043>
- **Richtlijngebruik:** Brennan, C., Greenhalgh, J., & Pawson, R. (2018). Guidance on guidelines: Understanding the evidence on the uptake of health care guidelines. Journal of Evaluation in Clinical Practice, 24(1), 105-116. <https://doi.org/10.1111/jep.12734>
- **Beleidsimplementatie:** Flaspohler, Paul & Anderson-Butcher, Dawn & Wandersman, Abraham. (2008). Supporting Implementation of Expanded School Mental Health Services: Application of the Interactive Systems Framework in Ohio. Advances in School Mental Health Promotion. 1. 38-48. <https://10.1080/1754730X.2008.9715732>

Participatie

- **Patiënten en publiek betrekken:** Greenhalgh, T., Hinton, L., Finlay, T., Macfarlane, A., Fahy, N., Clyde, B., & Chant, A. (2019). Frameworks for supporting patient and public involvement in research: systematic review and co-design pilot. Health Expectations, 22(4), 785-801.
- **Patiëntenparticipatie:** Getz, Kenneth. "Reflections on the evolution of patient engagement in drug development." *Pharmaceutical Medicine* 33, no. 3 (2019): 179-185.
- **Randvoorwaarden participatie:** Michaels, D. L., Peña, Y., Kunz, B. L., & Getz, K. A. (2021). Evaluating the Feasibility and Validity of a New Tool to Assess Organizational Preparedness and Capabilities to Support Patient Engagement in Drug Development. *Therapeutic Innovation & Regulatory Science*, 55(6), 1193-1198.

- **Effecten participatie:** Stergiopoulos, S., Michaels, D.L., Kunz, B.L., & Getz, K.A. (2020). Measuring the impact of patient engagement and patient centrality in clinical research and development. *Therapeutic innovation & regulatory science*, 54(1), 103-116.
- **User-based design & vroege participatie:** Cook, N. S., Cave, J., & Holtorf, A. P. (2019). Patient preference studies during early drug development: aligning stakeholders to ensure development plans meet patient needs. *Frontiers in Medicine*, 6, 82.

Verspreiding en Implementatie in Onderwijs en Professionalisering

- **In de beroepspraktijk:** Ignacio, J., & Chen, H. C. (2020). Cognitive integration in health professions education: development and implementation of a collaborative learning workshop in an undergraduate nursing program. *Nurse Education Today*, 90, 104436.
- **Strategieën:** Wensing, M., Fluit, C., Grimshaw, J. and Grol, R. (2020). Educational Implementation Strategies. In *Improving Patient Care* (eds M. Wensing, R. Grol and J. Grimshaw). <https://doi.org/10.1002/9781119488620.ch12>

E-health

- **Contextfactoren:** Heinsch M, Wyllie J, Carlson J, Wells H, Tickner C, Kay-Lambkin F. Theories Informing eHealth Implementation: Systematic Review and Typology Classification. *J Med Internet Res* 2021;23(5):e18500. <https://doi.org/10.2196/18500>
- **Opschaling en contexteisen:** Hughes, J., Lennon, M., Rogerson, R. J., & Crooks, G. (2021). Scaling Digital Health Innovation: Developing a New 'Service Readiness Level' Framework of Evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(23), 12575.
- **Success en faalfactoren:** Granja, Conceição, Wouter Janssen, and Monika Alise Johansen. "Factors determining the success and failure of eHealth interventions: systematic review of the literature." *Journal of medical Internet research* 20.5 (2018): e10235.
- Archer, N., Lokker, C., Ghasemaghaei, M., & DiLiberto, D. (2021). eHealth implementation issues in low-resource countries: model, survey, and analysis of user experience. *Journal of medical Internet research*, 23(6), e23715
- Marvel, F. A., Wang, J., & Martin, S. S. (2018). Digital health innovation: a toolkit to navigate from concept to clinical testing. *JMIR cardio*, 2(1), e7586.

Implementatie in translationeel onderzoek

- **Integrated care en translationeel:** Leppla, Lynn, et al. "Implementation science meets software development to create ehealth components for an integrated care model for allogeneic stem cell transplantation facilitated by eHealth: the SMILe study as an example." *Journal of Nursing Scholarship* 53.1 (2021): 35-45
- **Aandachtspunten voor ATMPs:** Pizevska, M., Kaeda, J., Fritsche, E., Elazaly, H., Reinke, P., & Amini, L. (2022). Advanced Therapy Medicinal Products' Translation in Europe: A Developers' Perspective. *Frontiers in medicine*, 9, 757647. <https://doi.org/10.3389/fmed.2022.757647>
- **Vroege HTA:** Wang, T., McAuslane, N., Gardarsdottir, H., Goettsch, W. G., & Leufkens, H. G. (2021). Building HTA insights into the drug development plan: Current approaches to seeking early scientific advice from HTA agencies. *Drug Discovery Today*.
- **Vroege HTA:** IJzerman, M. J., Koffijberg, H., Fenwick, E., & Krahn, M. (2017). Emerging Use of Early Health Technology Assessment in Medical Product Development: A Scoping Review of the Literature. *PharmacoEconomics*, 35(7), 727–740. <https://doi.org/10.1007/s40273-017-0509-1>
- **Contextgerichtheid:** Ozturk Yurt, Z., Eshuis, R., Wilbik, A., & Vanderfeesten, I. (2021, November). Context-Aware Process Modelling for Medicinal Product Development. In *IFIP Working Conference on The Practice of Enterprise Modeling* (pp. 168-183). Springer, Cham.

Netwerken of congressen over implementatie

- Nederlands Implementatie Collectief <https://nederlandsimplementatiecollectief.nl/>
- Network for Advancing & Evaluating the Societal Impact of Science. <https://aesinet.com/>. Impact of Science conferentie in Leiden 22-24 juni 2022

- European Implementation Collaborative: <https://implementation.eu/>
- Global Implementation Conference(mn innovatie in het sociaal domein)
<https://globalimplementation.org/>